

R O S T A.

AZ EGYETEMI AUTONOMIA.

A *Századunk* II. évf. 9. (1927 nov.) számában Zoványi Jenő az egyetemi autonomia mostanában sokat emlegetett kérdésével foglalkozik. Megállapítja, hogy a magyar egyetemeknek önkormányzata sem szabályokban, sem a valóságban nincsen és kifejezi azt a véleményét, hogy *nem is lenne jó, ha egyetemeinknek igazi autonomiája volna*, olyan, amely szerint a tudománykarokon dölne el a tanzszékek betöltése és például a fegyelmi ügyek végleges elintézése is. Az autonómiát Zoványi egyetlen egy tekintetben vallja szükségesnek: a tanítás szabadsága tekintetében, de ebben sem az egyetemnek, mint testületnek, hanem egyenként a professzoroknak kívánja, ami különben természetes, hiszen nem az egyetem végzi a tudományos munkát, hanem az egyének. Abban, ahogyan Zoványi a nézeteit kifejti, nyilvánvalóan és önként érthetően érvényesülnek személyes tapasztalatai, valamint a mai egyetemi tanároknak némely közös tapasztalásai és így e kis közleménynek bizonyos kortörténeti jelentősége is van. Itt pusztán egy vonatkozásban szólunk az ott felvetett kérdésekhez.

A magyar egyetemek élete eddig nem sokszor volt történelmi szemlélődés tárgya, de remélhetően ennek is majd csak akad történetírója s annak az autonómiára vonatkozó mostani tétovázással kétségtelenül foglalkoznia kell. Nem jár majd egészen töretlen úton, mert az egyetemről szóló dolgozatai között Scheller István (Paedag. Dolg. I.) „egyetemi tanügyi irányzatunkról” írva, nagy aggodalommal mutatott volt rá a már régen is észlelt bizonytalanságra. Ugyanitt azonban megtaláljuk annak a jeleit, amit mindkét régebbi egyetemünk rektori beszédei is igazolnak, hogy az autonomia az egyetemek legkomolyabb professzorai részéről sem engedékenységnak, sem alkunak a tárgya nem volt. Arról lehet és volt is szó, nálunk is és p. o. a porosz egyetemek 1849-i berlini konferenciáján is, hogy miben áll ez az autonomia, mire terjed ki, milyen biztosítékokra van szükség a lehető tökéletes működése érdekében és hogyan kell módot találni az önkormányzat esetleges tévedéseinek helyrehozására. Azonban arról, hogy van-e rá szükség vagy nincsen, mindaddig nem lehet szó komolyan, amíg az egyetem fogalmában *a tudomány művelését és a tudomány művelésére való ránevelést* látjuk a legfőbb mozzanatnak, a professzoroktól nem csupán ismeretek közlését, hanem a megismerésben való örök haladást követeljük s az életpályák egy részére a tudományos előkészület tartjuk a legjobbknak. Annál kevésbé lehet vita tárgya az autonomia szükségessége, mert éppen abban a tekintetben, amire Zoványi rámutat, a tanítás szabadságára nézve is csak az lehet az egyetlen biztosíték, amit autonomiának, pontosabban mondva: tudományos önkormányzatnak nevezünk.

Ez a kérdés különben azért okoz most nyugtalanságot, mert alkalmasabb időben elmulasztottuk a tisztázását és szabályozását. Ezért kerülhet ma élesen szembe az a vélemény, hogy egyetemi autonomia voltaképpen nincs is, azzal a másikkal, hogy *a hagyományos köztudat felér a tételes törvény erejével*, hiszen a törvényt könnyebb módosítani, mint a közfelfogást. Ez a tisztázatlanság baj és előre látható, hogy zavarnak lesz az oka még ezután is. Mégis úgy látszik, egyelőre nem lehet, talán nem is szabad segíteni rajta, mert a mai kor levegője mindenféle autonomiára nézve világszerte, legalább is Európaszerte kedvezőtlen s

félő, hogy nem az önkormányzat biztosítása, hanem kifejezett megszüntetése lehetne belőle, ha a mostani állapoton változtatni akarnánk. Efficie időben, mint a mostani, valóságos szerencsétlenség származhatnék abból s éppen reánk, magyarokra nézve végzetes lehetne, ha eltérnénk a kialakult köztudattól és akár új gyakorlattal, akár kivált törvényalkotással helytelennek bélyegeznők azt a felfogást, amelyet a mai idősebb nemzedék az egyetemi élet legfőbb jellemzőjének és szabályozójának, az egyetem professzorai és polgárai igazi irányítójának és kötelezőjének ismer. Még akkor is, ha valóban úgy van, hogy soha és sehol az egyetem autonómiáját, vagyis önmaga kormányzására való felhatalmazását törvény vagy szervezeti szabályzat ki nem mondja, még akkor is helytelen arra az álláspontra helyezkednünk, hogy az egyetemi autonómiáról ne beszéljünk, mert ilyesmi nincsen. Elvégre sok minden nincsen sem §-ban, sem rendeletekben, mégis eleven, ható erő — sokszor sokkal inkább, mint amit túlzottan óvatos mérlegeléssel vagy vakmerő hirtelenséggel kötelezően életbeléptettek. Az egyetemi autonomia az egyetem szellemét jelenti: a tudomány szabadságának biztosítását, a szabadság nevelő erejének érvényesítését, az ebből következő súlyos felelősségnek befelé, professzorra és hallgatóra vonatkozóan, — és kifelé, az egyetem hatása körébe tartozó egész élet minden területén való rendszeres mélyítését. Nem lehetséges, hogy szabadság nélkül a tudomány fejlődhessék; nincs mód arra, hogy az egyetem autonomia nélkül szabad lehessen. —

Bizonyos, hogy ennek a tudományos önkormányzatnak súlyos személyi követelményei vannak és azok teljesülése nagyon nehéz; nem hiszem, hogy legyen egyetemi professzor, aki el ne ismerje, hogy a tévedéstől való mentségre semmiféle testületi állásfoglalás sem szolgáltat feltétlen biztosítékot. De egyáltalában hol van meg ez a feltétlen biztosíték?! A tudományos munkára, tanszékek betöltésére, tudományos értékek megítélésére nézve a biztosítékot legelső sorban mégis csak azokban kell keresnünk, azoktól lehet megkívánnunk, akik a felelősséget nem hivatali feljebbvalókkal, nem valamely párttal, nem is látható vagy láthatatlan szövetségekkel szemben érzik, hanem egyesegyedül az igazsággal szemben, amelynek keresésére és szolgálatára magokat elkötelezték. Ezek is tévedhetnek, tévednek is, de tudva nem tesznek olyat, ami igazságtalan, ami a tudomány érdekeivel ellentétes; ezek számára nincs egyéb kényszer, mint a tudományos lelkiismeret, nem szabad lennie egyébnek és az nem tűr megalkuvást. S ha mégis akadnak megalkuvók, mégis alakulhatnak talán az egyetemeken véd- és dacszövetségek, ezek miatt az eshetőségek miatt ki merné a lelkére venni, hogy az egyetemi tanárt ettől a kötelezettségtől, ettől a felelősségtől felmentse?! Mi lenne ennek a következménye egy-egy nemzedék mulva? Semmiféle nevelőnek sem szabad magát hivatalnoknak éreznie, hogyan volna szabad útat nyitni annak, hogy az egyetemi professzor, a tudomány munkásainak nevelője váljék hivatalnokká?! Sokszor hallatszik az óvás: szemernyit sem szabad engedni vagy elvenni a *bírák függetlenségéből*. S ez ellen még nem mert szólni senki. A nemzetnek éppen olyan biztosítéka az egyetemi professzorok függetlensége. Az igazságszolgáltatás és az igazságkeresés ugyanazt az elbírálást követeli. Ha bármi hiba van a dologban, a hiba okát kell megszüntetni, de nem az autonómiát, amelynek a tudata igenis él és hat s ne mondja senki, hogy nincs arra szükség, hogy még erősebben hasson. Lennie kell olyan testületnek, amely minden tagjának az értékét azon méri: mennyire él és hat benne a tudomány szabadságának és az ebből származó felelősségnek a tudata.

Abban a három törvényjavaslatban, amelyet bár Eötvös József 1870-ben a magyar egyetemi oktatás tárgyában a képviselőház elé terjesztett, az 1848-ban kimondott elv: a tanszabadság elve érvényesül s hogy ezt az elvet maga Eötvös miként értette, azt világosan jellemzi az a kis eset, amelyet róla munkatársa, Molnár Aladár mondott el a Pesti Naplóban (1872., 297. sz.; idézi Dóczi Imre a Magyar Paedagógia 1913. évi Eötvös-számában). Eötvös egy ízben két pesti egyetemi tanárt hivatalból nyugdíjazni akart, de eszébe jutott Renan esete s a már elkészített nyugdíjazó iratokat megsemmisítette, mert így okoskodott: „Íme ezen ember egy az állam törvényeivel és szerkezetével semmi vonatkozásban sem álló irodalmi művéért mozdítottatott el tanszékéből. És én ma hasonló lehetőségre szolgáltatam precedensét. Én tisztán a tudományosság érdekében akarok ugyan pár tanárt nyugdíjazni, de nem lehet-e valamikor oly miniszter is, aki a tudományos érdek ürügye alatt politikai vagy egyéb tekintetből teszi ugyanezt s ez által a tanszabadságot elnyomja. Én erre nem nyújtok előzményt. Inkább legyenek az egyetemen gyenge vagy elgyengült tanerők s inkább segítsen az ország e bajon némi pénzáldozattal, úgy, hogy a tanerőket szaporítja, mintsem hogy Damokles kardjaként függjön a tanár felett a kormány általi elmozdíthatóság vagy nyugdíjaztatás és ezáltal a tanszabadság elnyomathassék“. Amit Eötvös az önkényes nyugalmazásról mond, az az önkényes kinevezésre is áll.

Az a szellem, amely e szavakból árad, világosan kifejezi azt, ami az egyetemi önkormányzatban a lényeg. Sem arról nincs szó, hogy az egyetem a fenn tartási költségekkel számadás nélkül gazdálkodik, sem arról, hogy a katonák vagy a tanárok tanszékek betöltése és általában a belső élet kérdéseiben felelősség nélkül intézkedjenek, még arról sem, hogy — Eötvös szavaival szólva — elgyengült tanerők a korhatáron túl is elfoglalva tarthassák a tanszéket. Csupán arról, hogy a tudomány szabadsága — a kutatásé és tanításé — biztosítva legyen. Ismételjük, hogy szabadság nélkül nincs tudomány, de természetes, hogy a tudományhoz nem elég a szabadság magában véve. Azt a többletet is jobban biztosítja az autonómia hangsúlyozása és kiépítése, mint az autonómia tagadása és megszüntetése. Efféle tehát ne beszéljünk, hanem a kiépítést készítsük elő, mire eljön a cselekvés, t. i. az egyetemi törvény megalkotásának ideje.

(Szeged.)

Imre Sándor.

TÓTÁGAS ADY KÖRÜL.¹⁾

III. Petőfi—Ady.

A Petőfi—Ady-párhuzam csapdáját Ady támadoi állították az Adyt védő kritikusok számára. Hadd essenek most az Ady-lesben állók a magukásta verembe..

Ifj. Z u l a w s k y Andor adott ki *Petőfi—Ady* címmel egy kis füzetet (1925)²⁾, amely sok helyesírási hiba és kisiskolás magyartalanságok után azzal a konklü-

¹⁾ V. ö. Széphalom, 1927: 322. és 428.

²⁾ A füzetben ez a jelzés olvasható: „Renaissance kiadása.“ Hogy milyen lehet ez a homályos „Renaissance“ és a szerző mögött álló szellemi tábor, arra nézve bemutatok — sajnos csak néhány foszlányban — egy elméművet, amelyet történelmi kuriózumként őrzök. Címe: *A Magyar Reneszansz-Társaság programja, elvei és célja* (Bp. 1919). Ebben a Zulawsky modorával kongeniális röpiratban ilyen csodabogarak hemzsegnek: „Azért jöttünk mi reneszanszok, hogy a béklyókat feloldozzuk... A Reneszansz-társaság pályadíjakat fog kitűzni, mint az irodalmi művek díjazására... Nem ehetne végre a magyarnak is Attila hősi szerepléséből egy nemzeti époszt teremteni.